

روش‌های تدریس ارائه شده از سوی حجت‌الاسلام
والمسلمین قرائتی برای تدریس بهتر و موفق‌تر شما
ارائه می‌شود. تجارب ایشان برای اجرا در کلاس
توصیه می‌شود.

مهارت‌ها و شیوه‌های معلم

در بیان حجت‌الاسلام و المسلمین محسن قرائتی

اشاره

شیوه‌ها و مهارت‌های معلم می‌تواند در بازدهی آموزش تأثیر بسیار داشته باشد. بخش مهمی از موفقیت استاد و شیرینی کلاس به شیوه ارائه درس و مهارت‌های معلم مربوط است. بخش‌های قبلی این شیوه‌ها در شماره‌های قبل تقدیم شد و در اینجا نیز تعدادی از این روش‌ها از نظرتان می‌گذرد.

۲۱. ارائه متوازن مباحث

استاد و مربی باید توازن را بین امر و نهی حفظ کند و همیشه نقش بازدارنده و ترمز نداشته باشد و اگر دری را می‌بندد، دری را هم باز کند. خداوند به حضرت آدم و همسرش (علیهماالسلام) دستور بهره‌گیری از همه چیز را داد و سپس آن دو را از خوردن غذای خاصی نهی کرد: «و کلا منها رغدا حیث شئتما و لا تقربا هذه الشجرة فتکونا من الظالمین» (بقره/ ۳۵). و از [هر

کجای] آن هر چه می‌خواهید به فراوانی بخورید، اما به این درخت نزدیک نشوید که از ستمگران خواهید شد.

همچنین، حضرت لوط(ع) به افرادی که برای گناه (لواط با مهمانان حضرت) در خانه او جمع شده بودند، در آغاز فرمود: «من دخترانی دارم که آن‌ها را به ازدواج شما درمی‌آورم و شما از راه حلال تأمین می‌شوید: «هؤلاء بناتی هن أطهر لکم»^۱ اینان دختران من‌اند. آنان برای شما پاکیزه‌ترند.

در روایات می‌خوانیم: «هر که بچه دارد، باید خودش نیز بچه شود و با بچه خود هم‌بازی شود»^۲. زیرا بچه هم‌بازی می‌خواهد. اگر این نیاز توسط والدین تأمین نشود، ممکن است کودک این کمبود را از راه غلط تأمین کند. نوجوان و جوان به ورزش و بازی نیاز دارد. این نیاز به قدری مهم است که برادران یوسف به بهانه بازی، پدر را برای بردن یوسف راضی کردند و به او گفتند: «یوسف را با ما بفرست تا ورزش کنیم». نیاز نوجوان به بازی و ورزش، حضرت

**معلم و سخنران
باید علاوه بر
رعایت تنوع
محتوایی،
در تن صدا
تنوع ایجاد
کند. تنوع در
صوت‌ها یکی از
راه‌های زدودن
خستگی و
یکنواختی
است. قاری
خوب، هر چه
هم خوب
بخواند، اگر
لحن و آهنگ او
تکراری باشد،
انسان را خسته
می‌کند، اما
اگر کسی که
قرائت می‌کند،
هر چند دقیقه
تن صدا را
عوض کند،
گوش مستمعان
آرامش می‌یابد**

یعقوب(ع) را آرام کرد و یوسف(ع) را همراه برادران فرستاد. گرچه آن‌ها خیانت کردند، ولی از راه منطقی وارد شدند. اسلام که روزه گرفتن را واجب کرده، سحری خوردن را مستحب دانسته است تا با کمک سحری، توان برای روزه گرفتن باشد. در اسلام سفارش شده است که عبادت خدا را بر بندگان تحمیل نکنید و در آموزش عبادات و واجبات قناعت کنید!

۲۲. بهره‌گیری از داستان

«قصص» هم به معنای داستان و هم به معنای نقل داستان است. قصه و داستان در تربیت انسان سهم بسزایی دارد؛ زیرا داستان، تجسم عینی زندگی یک امت و تجربه عملی یک ملت است. تاریخ آینه ملت‌هاست. وقتی با تاریخ و سرگذشت پیشینیان آشنا شویم، گویا به اندازه عمر آن مردم زندگی کرده‌ایم. حضرت علی(ع) در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه خطاب به فرزندش امام حسن(ع) می‌فرماید: «فرزندم! من در سرگذشت گذشتگان چنان مطالعه کرده‌ام و به آن‌ها آگاهم که گویا با آنان زیسته‌ام و به اندازه آنان عمر کرده‌ام.»

شاید یکی از دلایل اثرگذاری قصه و داستان بر انسان، تمایل قلبی او به داستان باشد. معمولاً کتاب‌های تاریخی و آثار داستانی در طول تاریخ فرهنگ بشری رونق خاصی داشته و برای اکثر مردم قابل فهم و درک بوده است، در حالی که مباحث استدلالی و عقلانی را گروه اندکی پیگیری می‌کردند.

داستان، تاریخ دور را برای انسان نزدیک می‌کند، محال‌ها را نزد انسان ممکن می‌سازد و تئوری‌ها را نزد انسان به تصویر می‌کشاند. لکن مهم آن است که واقعی، فشرده، عبرت‌آموز، بدون بدآموزی و متناسب با سن مخاطب باشد. انسان به شنیدن داستان علاقه‌مند است. اگر استاد بتواند به مناسبت‌های مختلف از داستان‌های کوتاه و مرتبط استفاده کند، جاذبه کلاس و تدریس او بیشتر می‌شود. استفاده از داستان، مانند تمثیل، تعبیرهای عامیانه و معیارهای طبیعی، درس‌های سنگین را رقیق، ساده و روان می‌کند.

داستان‌های قرآنی - که بیش از ۲۶ داستان است

- بهترین داستان‌ها هستند و پیامبر اکرم(ص) با این داستان‌ها **سلمان** و **ابودر** تربیت کرد. در روایات، به کل قرآن «حسن‌القصص» اطلاق شده است و این منقعاتی ندارد که در میان کتاب‌های آسمانی، قرآن «حسن‌القصص» باشد و در میان سوره‌های قرآن، سوره یوسف «حسن‌القصص» باشد.

یکی از چیزهایی که رعایت آن لازم است، دقت و توجه به تن صدا و ضرورت تنوع در آن است، چرا که روشن است انسان از یکنواختی خسته می‌شود. لذا جاده‌های پیچ‌درپیچ بهتر از اتوبان‌های صاف و مستقیم است و انسان در جاده‌های منحنی و پیچ‌درپیچ خواب‌آلود نمی‌شود.

معلم و سخنران باید علاوه بر رعایت تنوع محتوایی، در تن صدا تنوع ایجاد کند. تنوع در صوت‌ها یکی از راه‌های زدودن خستگی و یکنواختی است. قاری خوب، هر چه هم خوب بخواند، اگر لحن و آهنگ او تکراری باشد، انسان را خسته می‌کند، اما اگر کسی که قرائت می‌کند، هر چند دقیقه تن صدا را عوض کند، گوش مستمعان آرامش می‌یابد.

معلمان محترم نباید از این مهارت غافل شوند. تغییر تن صدا به صورت آهسته، میانه و بلند، با توجه به محتوا و متناسب با آن، یکی از ساده‌ترین کارهایی است که نمی‌گذارد مخاطب خسته شود. البته صدای بلند باید متناسب با محتوا و برخاسته از عشق و دلسوزی باشد، وگرنه اثر مطلوب را نخواهد داشت. حضرت علی(ع) برای ترغیب مردم به جهاد، با صدای بلند سخن گفته‌اند: «ثم نادى بأعلى صوته: الجهاد، الجهاد عبادالله»^۱

پی‌نوشت‌ها

۱. «و جاءه قومه يهرعون إليه و من قبل كانوا يعملون السيئات قال يا قوم هؤلاء بناتي هن أطهر لكم فاتقوا الله و لا تخزون في ضيفي أليس منكم رجل رشيد» (هود: ۷۸). «و قوم لوط، که سابقاً کارهای بد داشتند، به سرعت به سراغ او آمدند [حضرت لوط برای جلوگیری از تعرض مردم به فرشتگان، با اشاره به دختران خود به آنان] گفت: ای قوم من! این‌ها دختران من‌اند [که می‌توانید با آنان ازدواج کنید اگر قصدی دارید] آن‌ها برای شما پاک‌ترند. پس از خدا پروا کنید و دست به گناه نزنید و مراد در پیش مهمانانم رسوا مسازید. آیا در میان شما یک نفر رشید (جوانمرد) وجود ندارد؟ [که به جای گناه، ازدواج را بپذیرد؟]»

۲. قال رسول الله(ص): «من كان له صبي فليصب له» (عوالی اللئالی، ج ۳، ص ۳۱۱).

۳. نهج‌البلاغه (الصبحی صالح)، خطبه ۱۸۲، صفحه ۲۶۴.